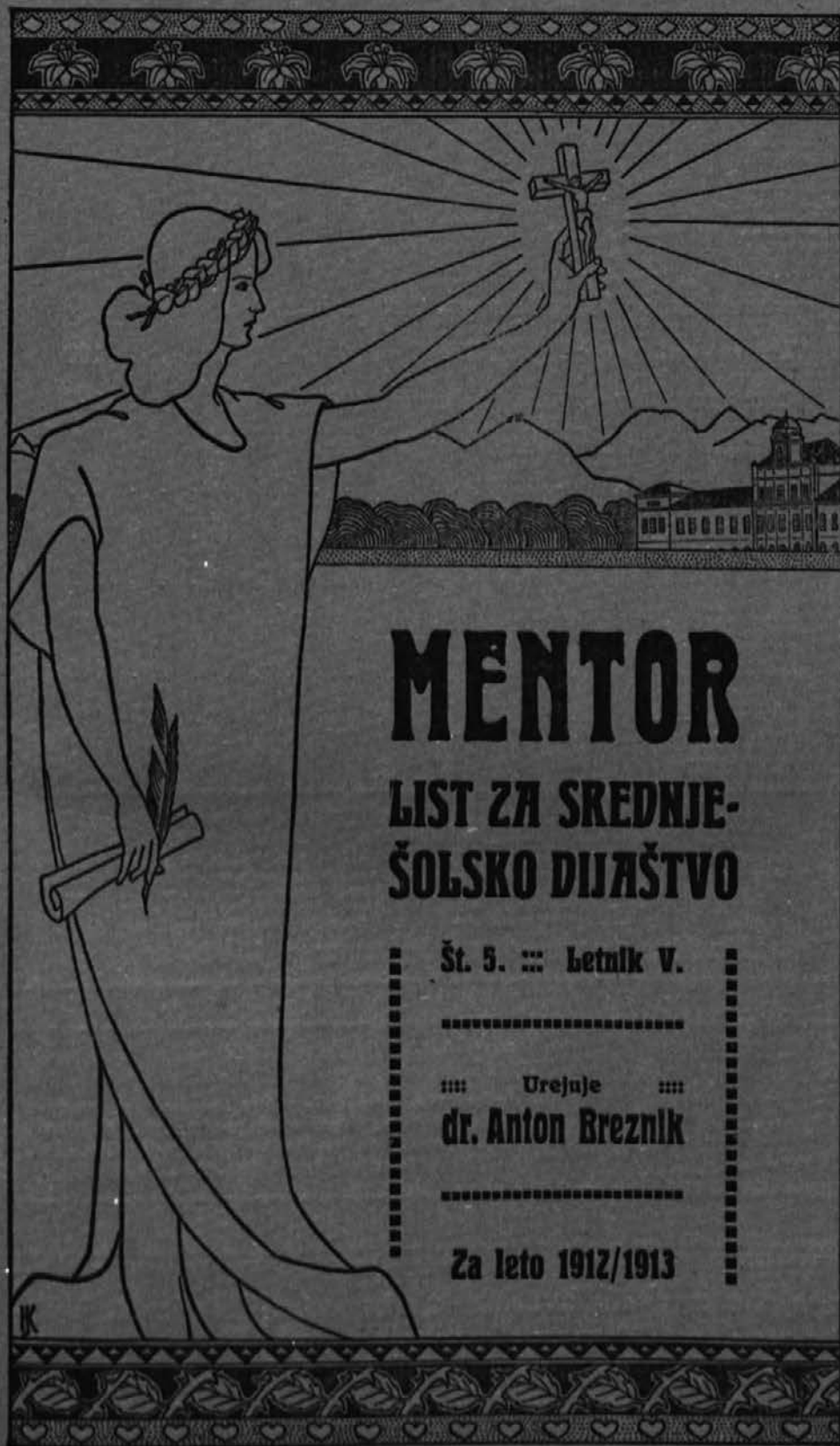

MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 5. ... Letnik V.

Urejuje
dr. Anton Breznik

Za leto 1912/1913

VSEBINA:

Domovina se je maščevala. (Ksaver Meško)	97
Trikrat pri Savici. (J. M. Dovič) 	100
Canis familiaris. (Prof. Fr. Pengov.) (Dalje) 	102
Čez Dunaj in Budimpešto v Belgrad. (Jos. Lavtižar.) (Konec)	106
Fata sermonis latinl. (Dr. —š—)	109
Iz zgodovine Antarktike. (Dr. Fr. Trdan.) (Dalje)	112
Navod za šahovo igro. (Andrej Uršič.) (Dalje)	115
Materi. (Pesem.) (Domen Otilijev)	116
Drobiž	117—120

Lepa priložnostna darila. Največja in najbogatejša tvorniška zaloga.

Dobro in poceni se kupi le pri meni, kar je obče znano. — Ure budilke od 3 K naprej; nikel-
naste lepe anker ure od 4-50 naprej; srebrne cil.-rem. ure od 7 K naprej; srebrne anker-rem. ure
od 10 K naprej; diamantni prstan od 12 K naprej; briljantni prstan od 20 K naprej. — Lepe
novosti v kina- in pravem srebru po znižanih cenah. Naročate novi cenik s koledarjem
tudi po polti zastoj. — Singerjevi šivalni stroji od 60 K naprej, tudi za pletenje (ponk brezplačen).

Fr. Cuden, trgovec in urar v Ljubljani.

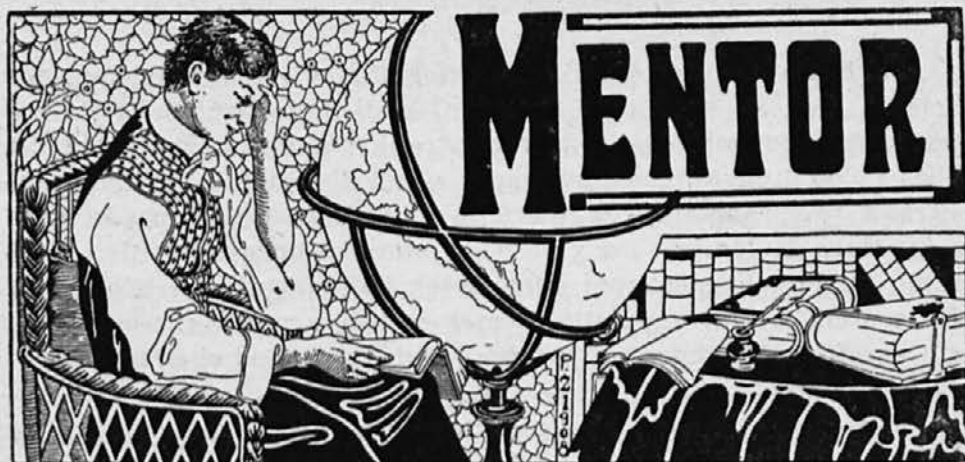

Fr. P. Zajec, izprašani optik, Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipalcev,
toplomerov, daljnogledov itd. Popravila očal,
ščipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljub-
ljano prvega dne vsakega meseca in stane za dijake
dve kroni, za druge naročnike štiri krone na leto.

Tisk »Katoliške Tiskarne« v Ljubljani. — Odgovorni lastnik Alojzij Markež.

Letnik V.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 5.

Ksaver Meško:

Domovina se je maščevala.

Ko se vozim po tujini, ko bivam v tujih krajih, ko gledam tuje ljudstvo in slušam tujo govorico, se često pač čudim krasoti zemlje, moči ljudstva; a nikoli me ne zamami zvok tuje besede z isto močjo in sladkostjo kakor pesem domačih glasov; in venomer mi drhti v srcu kakor melanholičen akord boleznega speva trpka misel: kako bi bilo težko, če bi umiral tukaj, daleč od rodne zemlje, daleč od naših poljan, od zelenih naših šum, od resnih, čudežnih naših gor. In ko vidim in slišim, kako malo cenijo domovino — gorje naše, da celo mnoga mlada srca, ki bi naj vsa drhtela od pekoče ljubezni do nje — kako se ji prezirno smehljajo, ljubeči in trpeči, a siromašni materi; ko preišlujem, kako mnogi med nami, možje, ki stoje visoko in bi naj bili vsemu narodu svetilniki ljubezni do rodne grude in jezika materinskega, kako celo ti malo ali prav nič ne umevajo nevarnosti, ki preti naši zemlji in našemu jeziku od tujcev, in kako se v suženjski ponižnosti globoko klanjajo mogočnemu sosеду — neprijatelju — tedaj se čestokrat spomnim enega svojih gimnazijskih sošolcev.

Peta šola nas je seznanila in združila. Prišel je iz Kranjskega. Pri Celju je imel teto. Posedovala je prijazno vilo zunaj mesta, na hribu nad Savinjo. Zaradi tete je prišel v Celje, pri njej je stanoval.

Izpočetka smo si bili v razredu tujci, ločeni v tri tabore: domačini, ki so obiskovali že nižjo gimnazijo v Celju; mi, ki smo prišli iz Ptuja, pet nas je bilo, in Tržan iz Kranjskega.

A ta odtujenost je trajala le nekaj dni. Kmalu smo se spoznali in spoprijateljili.

Štiri leta smo preživel v prijateljstvu, v res družinskem tovarištvu. Pač so se bili po domovini hudi boji; pač sta si stali v mestu skrajno sovražno nasproti stranki: nemška, vladajoča, od nebes in od države blagoslovljena z vsemi dobrotami, in slovenska, zatirana, prezirana in brez pravic, a polna nad, polna mlade moči in kipečega življenja — a v naše prijateljsko občevanje niso segli nikoli ali le zelo malokdaj odmevi teh bojev; trajne neskladnosti niso v srcih nikoli zapustili. Nemci so bili v razredu v manjšini, zato previdni; Slovenec pa je tako vedno in povsod obziren, miren, popustljiv.

A čudo! Dasi smo živeli vsi drugi v prijateljstvu, Tržan si stalnih simpatij ni znal pridobiti. Pri Slovencih še manj nego pri Nemcih. Ti so ga, Kranjca, gledali izpočetka hudo postrani. Ker je izgovarjal nemščino s posebnim naglasom in se je včasih v malenkostih, posebno v členih, zmotil, so ga smešili. Tedaj smo se mi odločno zavzeli zanj. Tako so ga pustili pri miru. Če ga je včasih še kateri malo oponašal, je storil bolj iz mladostne, a prijateljske objestnosti nego iz nasprotstva ali preziranja.

A žal, poplačal nam je našo ljubav z nehvaležnostjo. Ko se je čutil dovolj domačega, je začel omahovati med nami in Nemci. V prvem letu še ni upal popolnoma razkriti srca, razodeti njega misli, in kam silijo njega simpatije. Tekom naslednjih let se je nagnil povsem na nasprotno stran. Žalil in izzival nas je, ker pred Nemci ni maral z nami slovenski govoriti, dasi se nemški tovariši sami niso nikoli spotikali, če smo občevali med seboj v materinem jeziku. Zdaj zdaj so nam Nemci sami prinesli na uho kako opazko, ki jo je izgovoril proti njim o nas.

Jezilo nas je to. Zamerili smo mu tembolj, ker sta bila teta in njen soprog v Celju na glasu zelo zavednih Slovencev.

Večkrat smo ga resno stavili na odgovor. A je vse tajil. Meni se je to tajeje najbolj zamerilo. Če nas smatra res za tako nekolegijalne in manjvredne, kakor se izraža o nas proti Nemcem, bi nam povedal vsaj v lice. Čemu v oči taji, a za hrbtom vendar govori zoper nas?

To dvolično vedenje je rodilo v naših srcih prezir. To smo mu hoteli tudi očitno pokazati. „Osramotimo ga v dno srca; morda se mu potem odpro oči.“

Sklenili, storili. V odmoru pred neko slovensko uro, ko so nemški sošolci odšli, smo vzeli vsi knjige in smo presedli na eno stran sobe — klopi so stale v dveh vrstah, na sredi razdeljene. Tržan je ostal sam v klopih ob oknih. Ves zardel je sedel na svojem mestu in strmel v knjigo, kakor da se uči z največjo vnemo. Dasi sem se srdil nanj, se mi je v tem mučnem položaju vendar smilil. A sem se tolažil: „Sam je kriv“. Drugi so mislili gotovo isto.

Pozvoni. Vstopi učitelj slovenščine. Začuden pogleda po sobi. Vznemiri se, lice se mu zmrači. Bili smo prepričani, da ve tudi on, kakega mišljenja da je Tržan. Zato si nismo delali težkih misli in skrbi, kaj da poreče. A zdaj smo takoj spoznali: Vihar bo!

Nič ni izpraševal, zakaj smo se preselili. Samo kratko je zapovedal: „Na svoja mesta!“

Počasi smo pospravljali svoje reči, neradi, kljubujoči.

„Ali bo kmalu ali ne?“

Videli smo, da ni šala, in smo ubogali. A gospod je bil vso uro razdražen in vso uro je izpraševal, natanko in strogo kakor malokdaj.

* * *

Rimski most v Mostaru.

Matura nas je še družila, potem nas je ločilo življenje.

Med onimi sošolci, o katerih sem v naslednjih letih slišal najmanj, je bil Tržan.

Nekoč sem se vračal z juga. V vlaku sva se sešla s sošolcem, s katerim se tudi že leta nisva videla.

Pogovor je nanesele med drugim na dijaške čase in na tedanje tovariše, kaj da so sedaj, kje da živijo.

„Da je Tržan umrl, veš?“ me vpraša drug.

„Umrli? Kdaj?“

„Lani. V Wörishofnu.“

„Na Nemškem? Ali je šel tja iskat zdravja?“

„Da. Saj veš, da je trpel že v gimnaziji s srcem.“

„Spominjam se.“

„A kako je umiral, ne veš?“

„Ne vem.“

„Grozno težko. Ker je umiral v tujini! Neprestano si je želel domov. Še tik pred smrtjo je prosil: Domov me popeljite! Da vidim še enkrat domačo vas, naše gore. Potem rad umrjem.“

„In se mu želja ni izpolnila?“

„Ne.“

„Siromak!“

Umolknila sva, se zamislila in se zagledala skozi okno. Mimo je hitela domovina, ožja njegova domovina, Gorenjska, vsa zelena, vsa lepa, največje ljubezni vredna. Iz ozadja so strmeli nanjo in na naju gorski velikani, resni, veličastni, skoro grozeči.

Nenadoma se je okrenil tovariš spet proti meni.

„Da je hotel v gimnaziji biti po vsi sili Nemec, odpadnik, se spominjaš?“

„Spominjam se.“

„In njegova smrt v tujini — ali se ti ne zdi kakor kazen za njegov greh? Domovina se je maščevala nad njim...“

J. M. Dovič:

Trikrat pri Savici.

I.

Farbarjevi štirje.

Zadnja gimnazijska leta smo bili na stanovanju na hišni št. 17. Poljanske ceste v Ljubljani. To je bila hiša umrlega pesnika Fr. Gestrina, ki jo je zapustil „Pisateljskemu društvu“ v Ljubljani.

Bili so lepi časi mladih let. Mati Gestrinova, posestnica omenjene hiše, je bila naša dijaška gospodinja. Krepka žena v srednji starosti, modra vdova melanholične čudi, nam je bila mati, ne samo sinu edincu, tudi nam. Nepozabna si nam soba s starinsko pečjo, ob kateri smo se navduševali za procvit naroda, študirali slovanske jezike in čitali slovenske klasike. Nežne spomine nam vzbujal, veliki vrt ob obrežju Ljubljance, koder smo spomladi izpod grmov pobirali polže, poleti zahajali v senco tvojih dreves, jeseni tresli jablane in se „žogali“ s hruškami, pozimi pa se umivali v snegu in kepali, dokler ni zazvenela kaka šipa raz okno na dvorišče. Še plavajo pred našimi očmi „originali“ sostanovalcev: stari Radeckijev vojak z večno pipo v ustih v prvem nadstropju, šepasti črevljar poleg kleti z „modernimi“ nazori, ter tudi stara Pečnica v pritličju.

Bilo je ob sklepu šolskega leta. S hrepenenjem smo pričakovali šestošolci šolskih izpričeval, zlasti jaz „želanjem vozrelih“, ker

me je profesor Wurner zadnji semester osobito „vzljudil“. Imel sem namreč to slabost, da sem rad nastopal v imenu celega razreda za dijaške pravice. Na ta način sem se vsedel na led precej začetkom semestra in vse poluletje sem nestrpno čakal, kdaj me pokliče pred tablo. A vedi ga čuk — zmotil sem se in ves semester me profesor matematike iz same nagajivosti ni ustno vprašal. Zapisal mi je v semestralno izpričevalo red iz matematike samo na podlagi pismene naloge. Ta pa je bila najboljša v celem razredu.

Veseli smo bili Farbarjevi dijaki, da smo vsi štirje zdelali povoljno, dasi nas je celo gospod ravnatelj malo po strani gledal, češ, „wozu diese russischen Mützen tragen“, in profesorja Gogala večkrat poudarjane besede: „Nach dem § 24 der Gymnasialstatuten ist das Rauchen im Weichgebilde der Stadt verboten“ — so veljale največ Farbarjevim štirim. Seveda je morala kuharica prof. Gogala v Alojznici za tobačje svarilo večkrat ponoči priti pogledat na ulico, kdo li zvoni z zvoncem in kaj hoče. Ali videla ni drugega kakor včasih pri oknu nasprotne hiše dve deklici, ki sta se porredno smejali ubogi kuharici.

Farbarjevi štirje smo imeli „sosednjo“ (skupščino) in v ti sednji smo sklenili, da napravimo v počitkih skupni izlet k Savici. To je bil pesnik Gestrin, Janez s Sorškega polja, visoški Janez in moja malenkost. Ker smo bili tista leta dijaki na Poljanah sploh „ena struna“, pritegnili smo za naš izlet še Šuknarjevega Gustelja in tistega Jožka, ki zdaj pri znani trgovini upravlja službo knjigovodje. Ta dva sta bila naša stalna gosta, zlasti Gustelj, ker je bil zmerom naš dober prijatelj. Jezil se je rad nad gosp. profesorjem Pleteršnikom, kar je bila njegova posebnost. Vsi smo hvalili tega profesorja, samo Gustelj ne, to pa radi tega, ker se profesor Pleteršnik ni nikoli nasmejal. Profesorja smo splošno spoštovali. Meni je bil najljubši profesor Žakelj, ker je imel poleg šolskega srca tudi očetovsko in ker je etimologijo grških besedi tako poljudno razvozlal, da si se moral lekcije že v šoli naučiti. Tako malo truda in kako lahko smo pozneje čitali Ksenofonta in Homerja!

Na izlet smo povabili tudi sošolca Ižanca, ki je bil poseben eksemplar našega razreda. Pred njim so imeli rešpekt celo policaji. Toda ker se Ižanec našemu povabilu ni odzval, sem bil jaz določen na njegovo mesto za predstražo, ker sem se že v prvi šoli oveko-večil kot dober borec.

Razkropili smo se na vse strani slovenske domovine. Mi štirje Farbarjevi smo ponovili svoj trdni sklep, in parodizirali znano pesem:

„Mi smo štirji,
vsi pastirji,
radi vsi potujemo —
kar imamo,
vse prodamo,
da potnino imamo.“

Sklep je bil sprejet v drugem branju „sosednje“, da odrinemo v Bohinj precej prihodnjo nedeljo, pogledat spotoma

„Otok bleški,
Kinč nebeški,“

obiskat „stari babji zob“ in Ajdovski gradec, prestolico Črtomirovo, končno pa zaželeno Bohinjsko jezero,

„bližaje k slapu se Savice“.

Naposled poudarjam, da je minulo lani trideset let od tega in zato sem se „zajusal“, da tudi žive osebe potegnem v predale svojega potopisa.

(Dalje.)

Prof. Fr. Pengov:

Canis familiaris.

(Dalje.)

Šola ni delala Čuvaju niti najmanjše preglavice; saj je znal celo prerokovati in njemu ni veljala pušica: „Pojte rakom žvižgat, vremena vi preroki!“ Zakaj vselej je točno napovedal vsako podnebno izpremembo, posebno pa nevihto, se obnašal pri tem avgurskem poslu vznemirjeno in močno je dehtel njegov kožuh.

Dovršivšemu prvi kurs iz kravogojstva nisi mogel napraviti večjega veselja, nego če si mu ukazal prignati kravi domov s paše. Odkuril jo je kot strela, radosti vriskajoč in poskakujoč visoko v zrak. A kmalu je bil nazaj, pa ne več sam; kot orožnik uboge tihotapce, je gonil pred seboj v galopu ubogi dvoparkljarici in jima ni dal priti do sape, dokler nista stali izmučeni v skrajnem kotu hleva.

Sprva nam je vsem imponirala Čuvajeve službena pragmatika; toda kmalu se je zazdela nesrečniku ta zadeva tako kratkočasna, da je prignal kravi domov tudi kadar mu ni nihče ukazal; slednjič si ni privoščil tega veselja le parkrat na dan, ampak je pripodil, kar na lasten račun skoro vsako uro ubogi bitji domov.

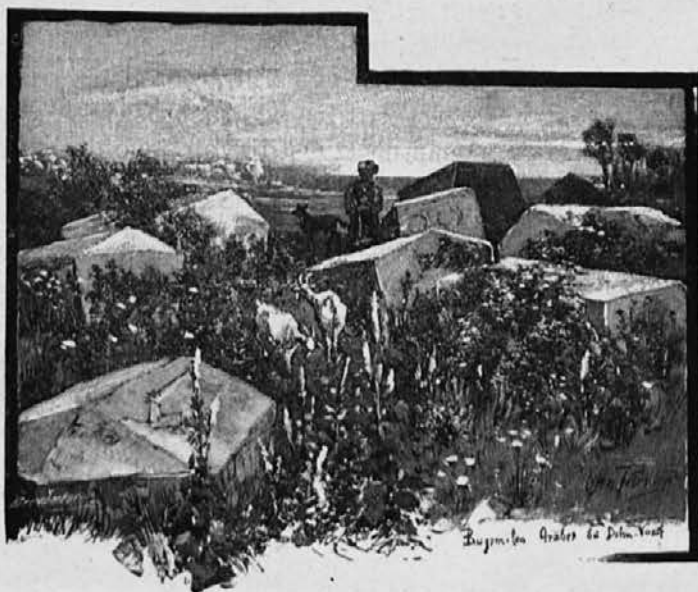
Posledice niso izostale; ker kravi nista imeli več miru na svetu, sta jeli hujšati in ob mesecu so dobili mati znatno manj kronic iz mlekarne kot običajno. Celu na značaj ubogih prežvekovalk je vplivala ta hemerodromija (dirkanje) pogubno; nezaupno in nervozno sta opazovali vselej obsovraženega diktatorja in si le s trepetom drznili prestopiti zjutraj hlevski prag v strahu, da postaneta koj zopet žrtvi divje gonje. Če je postalo tudi njuno mléko tuberkulozno (jetično) kot ga imajo premnoge krave, ni tega kriv nihče drugi kot Čuvaj.

Tako ravnanje nam je slednjič le presedalo in ker so vse dobro misleče note njemu ravno toliko pomagale, kot one evropskih velevlasti turškemu sultanu, zato smo dali tiranu ultimatum — obroček na gobček, dokler se ne spametuje.

Prišlo je vroče poletje in ž njim huda nadloga komarjev, pekočih muh, obadov in podobne žlahte. Za deklo Marijano pa je bila najhujša med temi egiptovskimi šibami — kravji rep s svojim vihanjem in otepavanjem brez miru in počitka.

Ker sem videl zlasti pri Švicarjih, da privezujejo kravam repove z motvozom, da se ne zamažejo, kadar leže, zato svetujem prijazno Marinki, naj tudi ona to poskusi. Marijana pa priveže kravi kar kos opeke na rep.

Vesela te, za našo vasico tako originalne ideje molze deklina naprej. Nekaj časa je šlo dobro; enakomerno „je teklo v potokih“

Bogomilski grobovi v Bosni.

mleko v golido. Kar zadoni iz črne vojske muh zamolkel pok, kot bi se razpočila granata nad Ovčjim poljem, vmes pa rezek vojni klic naše Zofije Jovanovič, vulgo Marjanice, ki je dala duška svojemu srcu, četudi ne ravno v salonskih, zato pa v toliko izrazitejših besedah.

Krava je mirno prežvekovala, dočim se je Marijana pobirala na gnoju. Ko začuje Čuvaj v hlevu vojni hrup, je bil takoj prepričan, da je nujno potrebna njegova pomoč; v trenutku je bil na mestu in naskočil brezo od leve strani.

Konec vsega je bil, kakor pri vsakem obleganju: razlito mleko, razbita golida in stolec, oba boritelja pa oblagodarjena s črnimi in modrimi progami hrabrosti po životu.

Čuvaj je bil skrajno razočaran nad čudnim izidom te afere; že preje je zaničeval topo goved; zdaj se je pridružil odločno le konjem.

Poleg pastirske službe je opravljal Čuvaj začasno tudi posel otroškega ponija, se dal vpreči v mal zelen voziček, in prav mično je bilo gledati, s kako modrostjo je vozil male, vesele deklice po dvoru — — — — —

Spomlad je bila, ko smo vzeli Čuvaja na svoj pedagogij, a ni trajalo dolgo in pokazal nam je, da učenec ni vselej pod učiteljem; začel je Čuvaj vzgajati nas.

Na cesti, ki vodi iz naše vasi proti cerkvi, stoji na vsakih 500 metrov precej močan mejnik ali kilometrski kamen. Opazil sem, da ne teče Čuvaj nikoli mimo tega kamena, ne da bi ga kar naj-skrbneje preiskoval. Ker je tekal po staroslavni pasji navadi vselej v poševni smeri, je sigurno zadel vselej na mejnik. Pa tudi sodrugi iz okolice so obiskovali te kamene.

Mejnik je bil nekak morski svetilnik za obširno družino plemenitih Canidov od malega kraljiča v graščinski kuhinji do velikega bernardinca pri mesarju. Izvrstni voh je omogočil vsakemu raziskovalcu takojšnjo sodbo, kdo da je bil zadnji tukaj. Ko je zapal celo pokrajino sneg, sem odkril še nadaljno novost, da je namreč ta kamen le ena točka obsežnega sistematičnega signalnega omrežja, razpletenega po celi okolici. Druge postaje so bile: trohnel štor v hosti, kup skupaj znošenega kamenja na ozarah, krivenčasta medvedova hrušica (glog) sredi polja in podobno — vse skupaj bistroumna inštalacija za urno brzojavljanje.

Vsak pes, da celo lisjak ponoči, smatra za svojo dolžnost, da obiše vsako postajo, ki ne leži predaleč od njegove ture, da zve, kdo je hodil mimo pred njim.

Tako tudi naš Čuvaj. Opazil sem ga, ko se je ravno bližal mejniku; vohljaj je okrog njega, preiskaval natančno zemljo okoli in okoli, kot bi iskal francoskega zaklada, nato pa je zarenčal, nasršil dlako in — oči kot žerjavice — jel besno praskati s kremplji v tla. Konec pa je bil: pokonci kot lipov kip je šel proč in se ozrl tu pa tam z nedopovedljivim zaničevanjem nazaj, kot bi hotel reči:

„Grrr! uf! uf! Nihče drugi ni mogel biti kot oni smrdljivi mrcina sosednega gospodarja. Uf-uf! Le pridi mi zvečer, ti skunk (ameriški smrduh), ti že posvetim domov. Uf! uf!“

Drugič se je zamislil v sled lisjakovo, ki je vodila križem sem in tja, mrmrajoč:

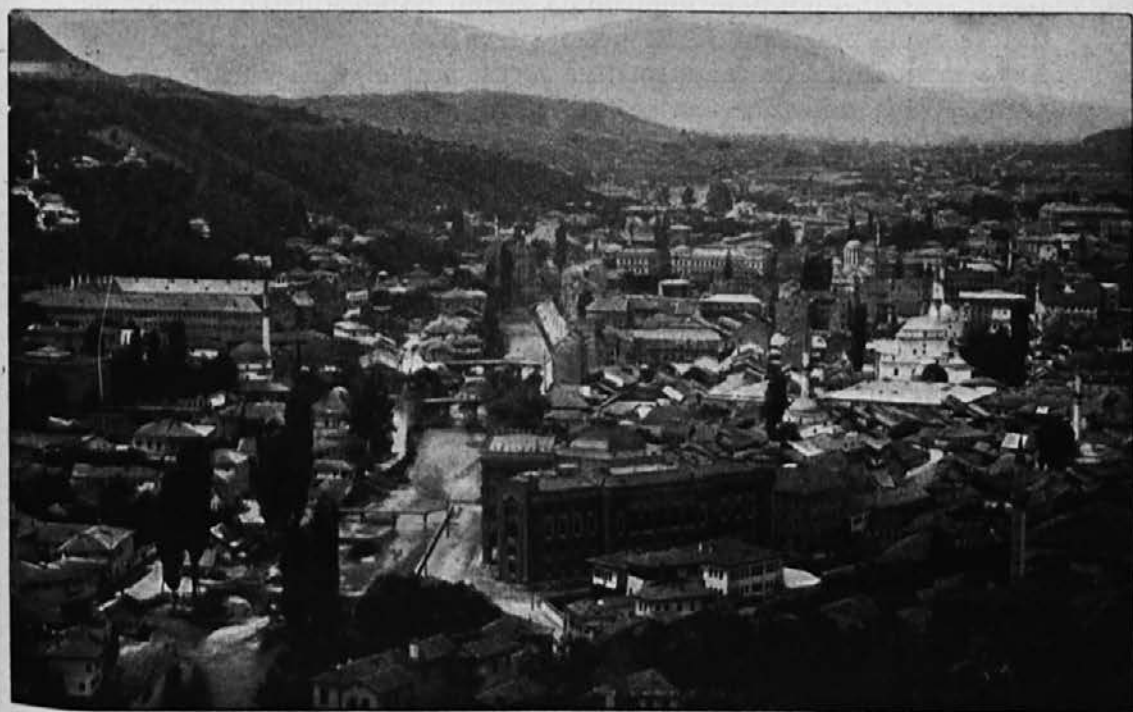
„Zvitorepec je bil, prišedši iz savskih šum. Nekaj namerava; ali bo zopet kaka zarota zoper sosedove gosi. Na vsak način je stvar interesantna in zasluži, da jo preiščem natančneje.“

Lepega majniškega dne je tekal veselo okoli mejnika, mahljal z repom, vse to pa, da bi pustil prav jasno sled za seboj: najbrže

je bila to vizitka — posetnica bratu Variju, ki je živel onostran Bistrice na Kravjem brdu pri Zahlevarjevi Špeli. Gotovo ni bil le slučaj, da se je prikazal bodočega večera Vari pri nas in ga je vzel Čuvaj s seboj na polje, kjer je imel v žitu zadavljenega zajca, krasno pečenko za svečani obisk.

Novica, ki jo je prejel Čuvaj na prvi telefonski postaji, ga je včasih tudi razburila, da je drl kot veter do sosednje ščacije prepričat se natančneje, kako in kaj.

Marsikaterikrat pa je ostal pri prekidalu (Schalter) tudi popolnoma hladen, kvečjemu da je malce skomizgnil z rameni, češ:

Sarajevo od vzhodne strani.

„Mila mi polenta, kdo je bil vendar to?“ ali:

„Hm, hm! Zdi se mi skoro, da sva bila s tem gospodom že skupaj pred meseci. Hm, hm!“

Le enkrat se je zgodilo — dobro se še spominjam — da je prihitel Čuvaj po kratki konferenciji pri mejniku z razmršeno dlako, rep je imel stisnjen med noge, trepetajoč po celem životu domov. Bilo je jasno, da mu je bilo postalo nenadoma slabo in še pol ure mu je stala doma dlaka pokoncu, iz obličja pa mu je odseval gnev in strah. — Naslednji dan pa smo izvedeli, da so zalezovali okoličanski lovci, domžalski, ljubljanski in dolski razločno sled pravega pravcatega volka, ki se je bil priklatil od nekod iz Hrvaškega janičarit v našo mirno okolico.

Vsega tega nas je bil naučil Čuvaj,*dovolj za njegovo velikost in rod njegov. Zdaj mi je bilo jasno, zakaj ne mara mirne ute pred hlevom, zakaj so njegovi nočni pohodi vezani tako natančno na določen čas, prepričan sem bil, da je vselej natančno obveščen, kam se ima obrniti, da najde, po čemer mu hrepeni srce. — — —

Pes ljubi mesno hrano, dasi ne zaničuje rastlinske. Nekaterim vrstam pa je mrhovina naravnost delikatesa. Čudno, da je imel tudi naš Čuvaj to značilno lastnost na pol zdivjanih svojih bratov, ki prebivajo v okolici turških mest in vasi, v velikem številu zlasti okoli Carigrada, Aleksandrije in Kaire, pa tudi po grških vaseh ter južni Španiji. Četudi je imel doma vedno polno koritce, vendar se mu je zdelo imenitnejše iti ponoči furažirat v okolico, da stakne kako mrhovino. A ta neukrotljiva strast mu je bila slednjič usodepolna. Vsled mile zime so se bile silno razmnožile lisice in delale tako škodo po vaseh, da je bilo izrečeno nad njimi nekako obsedno stanje. Nesrečne rdečke so mnogo trpele: lovci so jih pokali, kočarji in fantalini so jih lovili v železje, da nastavljali jim tajno celo strupa, dasi je bilo to strogo prepovedano. Košček mesa, v katerem je bilo skritega za noževu konico strašnega strihnina, je bilo obešenega na marsikakem grmu v hosti. Take vade je iskal in jo tudi našel nesrečni naš Čuvaj. Ko je čutil v telesu grozne njene posledice, je drl naravnost domov iskat pomoči pri svojih prijateljih. A kaj, ko smo vsi trdno spali in so bile vežne duri zaklenjene. Drugo jutro smo ga našli v snegu, z glavo na pragu onih vrat, ob katerih je preživel najlepše dneve svojega življenja, mlada leta srečnih dni.

Jos. Lavtižar:

Čez Dunaj in Budimpešto v Belgrad.

(Konec.)

VIII.

Na savskem brodu pod Belgradom je čakalo mnogo ljudi parnika, da jih sprejme na krov. Med njimi sem bil tudi jaz. Nekaj časa smo se vozili po Savi navzdol, pri njenem iztoku pa smo se obrnili na levo ter po Dunavu pluli proti Zemunu. Belgrad in trdnjava sta se dolgo videla na hribu, potem pa sta izginila izpred oči.

V Zemunu prebiva precej Nemcev. Odkar sta Bosna in Hercegovina v avstrijski upravi, se je naselilo tudi ondi veliko teh ljudi, prav tako na Hrvaškem. Za Hrvate ne pomenja to nič dobrega. Trpeli so od nekdanj in trpe še dandanes. Česar jim niso vzeli v preteklih stoletjih Turki, pobrala je večkratna lakota in kar je še ostalo, dobili so graščaki. Sedaj Hrvate po eni strani izpodjedajo Nemci, po drugi pa jih zatirajo Ogri. Lepa hrvaška imena so vsa pomadžarjena in človeku se vidi, da je postalo nekdanje slavno

hrvaško kraljestvo ogrska pokrajina. Trdil bi, da je hrvaškemu narodu opešala tista npravna moč, s katero bi se uspešno branili tujemu prodiranju.

Pri Mitrovici so se začele razprostirati nepregledne njive same turščice z vmes zasajeno konopljo. Na pašnikih so bile mnogoštevilne čede govedi, ovac in prašičev, med njimi tudi kak osel. Konji so vitkega stegnjenega života. Razen polja je Hrvaška bogata hrastovih gozdov. Semintja so tako goste šume, da je v njih temno kakor v večernem mraku.

Došli smo v Osjek, kjer sem ostal pol dneva. Svojo prtljago sem izročil kolodvorskemu vratarju in šel potem v mesto na ogled. Dolga ulica, sestoječa iz bolj nizkih hiš, me je peljala v ravni črti v mestno notranjščino. Srečevale so me ženske-služkinje z močnimi palicami na ramenih, za prenašanje bremen.

Osjek sestaja iz spodnjega in gorenjenega „grada“. V gorenjem je lično urejen park in ne daleč proč nova gotska cerkev z visokim zvonikom. Trgi so obdani z modernimi hišami; sploh se mestu pozna napredek, ki ga pospešuje živahna trgovina kakor tudi vojaštvo, ker je v Osjeku močna trdnjava.

Ob njegovi severni strani teče kalna Drava, ki loči Hrvaško od Ogrskega. Reka teče brez vsega šuma, veličastno mirno. Nekaj kilometrov od Osjeka jo požira Donava v svoje žrelo.

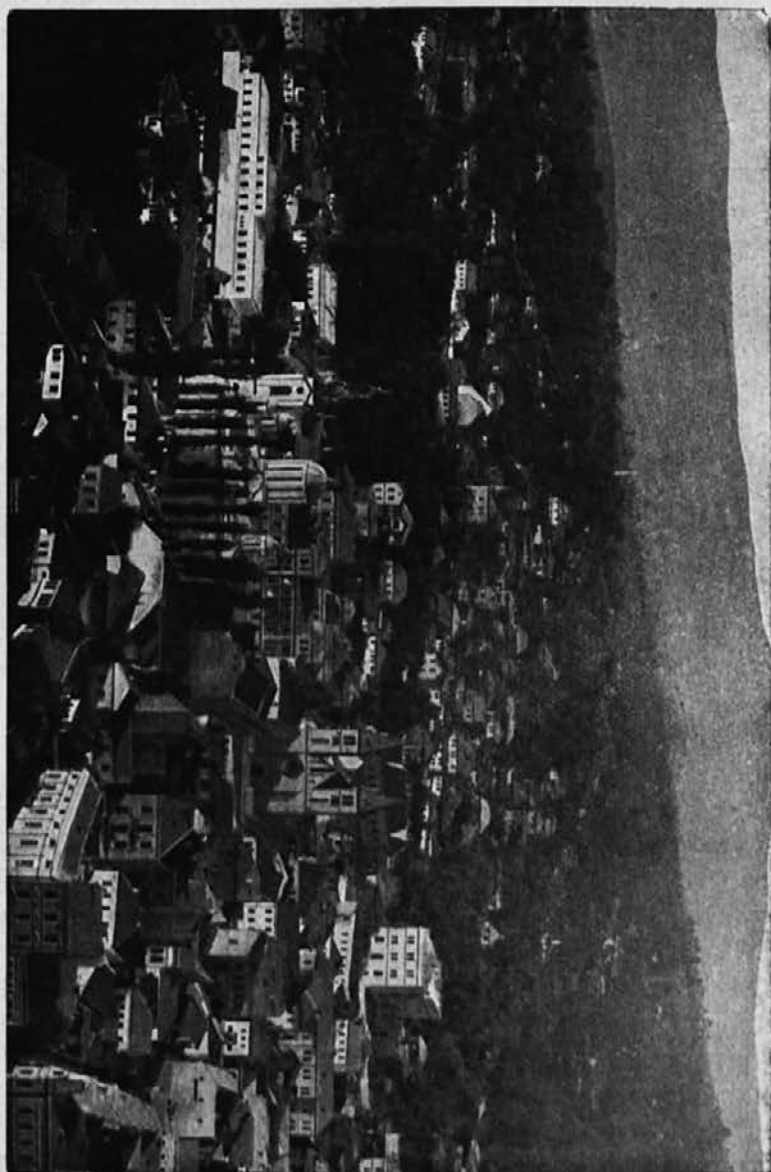
Obrnil sem svojo pot v proslulo Djakovo. Oddaleč sta se jela prikazovati visoka rdečkasta stolpa Strossmajerjeve katedrale. Ko se je začela zidati, vprašal je marsikdo: „Čemu taka zgradba v Djakovem, broječem komaj 3000 duš?“ Slavni vladika, ki jo je sezidal večinoma na svoje stroške, pa je odgovarjal: „Stolna cerkev je mati vseh cerkva v škofiji ter se zida za vso škofijo, in ne za nekaj let, ampak za stoletja.“ Jugoslovanski mecen je izrazil v tej stavbi ves plamen ljubezni, ki mu je v srcu gorel do vere in domovine. Saj ima hrvaški narod že od nekdanj častno ime „antemurale christianitatis“ v znamenje, da je s svojim hrbtom delal zid med kristjani in Turki, odbijajoč napade nevernikov na zapadno krščansko Evropo. Tako naj bi stala tudi djakovska bazilika kakor branik proti verskim in narodnim sovražnikom.

Stolnica je zgrajena v slogu tiste dobe, ko so se romanske oblike začele vezati z gotskimi. To naj bi po Strossmajerjevem nazoru pomenilo vez med vzhodno cerkvijo z zapadno, v znamenje združenja pravoslavnih z Rimom. Glavni oltar stoji sredi cerkve pod kupolo ter nima nikake ograje. Velikega škofa je tudi pri tem vodila vznesena misel, da naj je svetišče ljudstvu popolno odprto. V pravoslavnih cerkvah je stena med svetiščem in ladjo, tukaj naj se pa pokaže, da duhovnik, ki navadno izhaja iz preprostega ljudstva ter mu je v vseh zadevah učenik, tolažnik in voditelj, tudi v hiši božji ni ločen od ljudstva.

Cerkveno notranjščino so okrasili najboljši umetniki s kipi in slikami. Le oltarne preproge so spletle Hrvatice same, ki so v vezanju nenavadno spretni. Tako je znal ceniti Strossmajer domače delo.

Natančneje ne bom opisoval veličastne zgradbe, saj so jo opisali že drugi. Le toliko rečem, da je vsak vesel, ki jo vidi. Dandanes

Sarajevo od južne strani.

se prirejajo skupna potovanja na razne kraje. Naj bi se vzdignili Slovenci lepega dne tudi v Djakovo na božjo pot!

Vrnil sem se čez Zagreb na Kranjsko in prinesel s seboj mnogo lepih spominov.

Dr. —š—.

Fata sermonis latini.

Tole ne bo učena razprava, kako da so latinščino izgovarjali stari Rimljani, tudi ne, kako in kdaj je zdaj običajno izgovarjanje prišlo do veljave, temveč vam hočem povedati samo par reči, kako izgovarjajo latinščino pri drugih narodih. Mi in večina Slovanov jo izgovarjamo po srednjeveški nemški izreki — ki se seveda od prave latinske izreke precej loči.

Začnimo pri naši monarhiji, in sicer pri drugi orlovi glavi, pri Ogrski.

Na Ogrskem je bila do l. 1848. latinščina jezik inteligence. Pri državnih posvetovanjih so govorili grofje, magnatje le latinski. A kaj magnatje, vsak, ki je hotel kaj več veljati, je moral govoriti latinski. Znanec, zdaj slovaški učitelj, mi je pripovedoval, da je na svoja ušesa slišal, kako je pri njem doma berač v gostilni zahteval od gostilničarja: „Da mihi panem cum aqua cremata!“ Da je bila ta „aqua cremata“ žganje, ste gotovo takoj ugenili. Ali bi bil sam gospod dohtar Cicero mogel skovati lepšo in nedolžnejšo besedo za „vodko“, kakor jo je vedel ta klasični žganjar?

Če so se na Ogrskem kandidatje za bogoslovje javljali pri škofu, je bil občevalni jezik le latinski. Dobra latinščina je bila za kandidata že dobro priporočilo. Tako je neki škof sprejel z veseljem kandidata, ki je po počitnicah prišel prosit za sprejem v bogoslovje, a je bil precej skuštranih las in ves zaraščen z mogočno brado, in ki ga je škof zato precej neprijazno ogovoril: „Aper, unde venis?“ nakar mu je kandidat kratko, a jedrnato odgovoril: „Ex silva“, češ, če sem že neresec, odkod drugod kakor iz hoste?

Veliko preglavico dela Ogrom od začetka črka *s*. Ker jo namreč izgovarjajo kot *š* (za *s* pišejo *sz*), govoré posebno Ogri *škribo*, *škulpo*, *šetit* itd., kar se more v kakšni besedi, n. pr. *Šmyrna*, tudi precej fatalno slišati. Tudi našega *Matjaža*, *Judeža*, *Lukeža* in *Ponciuš-Pilatuža* smo bržkone dobili preko Ogrov, ki so izgovarjali latinski *s* za *š*, torej *Mathias*, *Judaš*, *Lukaš*, *Ponciuš Pilatuš*.

Tudi njih navada, naglašati v mažarščini vedno prvi zlog v besedi, jih pri latinskem izgovarjanju kaj rada zanaša na prvi zlog, n. pr. *cátholicuš*, *rěspondere*, *Máthias* itd.

Da so latinščino v prejšnjih častih tudi po drugod bolj rabili, ne samo na Ogrskem, je tudi znano. Godilo se ji je pri tem tako, kakor vsakemu jeziku: nekateri so jo govorili in pisali klasično, drugi so jo pa lomili. Za zgled slučaj, kako se je iz take latinščine norca delal sam zlodej — Italijani pristavljajo takim anekdotam klavzulo: *Se non è vero, ben trovato*.

Samostanski brat Sebastijan, ki je od učenih patrov ujel tudi nekaj latinskih drobtin, je hotel izgnati iz obsedenca zlodeja. Pri tem se je razvil sledeči razgovor:

„Exi male špirite!“

„Non exabo.“

„Quare non exasti?“

„Quia male loquasti.“

„Sed in nomine Jesu!“

„A, hoc est aliud res! Nunc bene loquasti, frater Sebastian!“

Tudi drugače je zlodej dober latinec in pa „versifex“ prve vrste. Na vprašanje, kaj da demoni delajo, je dobil neki eksorcist baje odgovor v nastopnem heksametru, ki se bere isto tako od leve do desne kakor obratno:

In girum imus nocte et consumimur igni. Brrr! Idimo zopet med ljudi!

Našim Nemcem, posebno iz „rajha“, dela včasih veliko preglavico to, da jim jezik ne zna zadosti razločevati *d* od *t*, *b* od *p*, *v* od *f*. Dedit se jim rado izprevrne v *tetit*, *bibit* v *pipit* itd. Cezar je baje v Rim telegrafiral: „Feni, fidi, fici,“ in v pismih so Rimljani baje pisali: *Si fales, pene est, ego faleo*. Z druge strane pa — mirum auditu — izgovarjajo včasih tudi „bader“ namesto „pater“, „dento“ namesto „tendo“ itd.

A vkljub temu so Nemci dobri Latinci, priznavajo pa, da jih mi Slovenci, kakor sploh „v jezikih“, tudi v latinščini prekašamo. Le to nam radi očitajo, da latinski (kakor tudi nemški) *h* pretrdo izgovarjamo, tako kakor sami svoj *ch*, n. pr. „michi“ namesto „mih“ „chic“ namesto „hic“ itd.

Znano je, da Lahji latinski *c* pred *e* in *i* izgovarjajo kot č, torej Čicero bene dičit, Čaesar vičit. Istotako *g* pred *e* in *i* kot dže, dž, torej madžister, res džestae itd. Tudi *gn* izgovarjajo kot nj, n. pr. renjare, linjum itd. *sc* pred *e* in *i* pa celo kot š, torej conjóšere, dišipulus nihil šit, in v tem zadnjem stavku „nihil“ ali „niil“ ali pa „nikil“, ker Lahji „h“ kar ne spravijo iz svojega grla.

Tudi z akcentom se včasih málo zlasajo, ker imajo tupatam iste besede v sedanji italijanščini in v nekdanji latinščini različne akcente. Italijani pravijo n. pr. rispóndere, cadére itd.

Še bolj čudno za naša ušesa je pa slišati Francoze, kadar govorijo latinski. Še bolj kot Italijani izgovarjajo namreč Francozi latinščino po svoji, po francoski izreki vokalov in konsonantov. „Cicero“ jim je „Sisero“, „Antonius“ in sploh končnico —us izgovarjajo „Antoniūs“, seveda prvi zlog *An-* lepo skozi nos; „pulcher“ pa spremené kar v „púlšer“, „dominum“ v „dominom“; iz „jube“ napravijo „žúbe“, iz „genus“, „ženūs“ itd.; iz „Vincentius“ pa fonetični nestvor „Vensansiūs“, zloga —en in —an seveda „zavoljo lepšega“ skozi nos. Ker latinščino tudi naglašajo in zategujejo po svojstvu svojega

jezika, je Francoza, pa naj še tako klasično govori, včasih res težko takoj razumeti. A tudi Francoz težko razume inozemce, če ne govoré po njegovem načinu. Če se še dobro spominjam, nam je pravil monsignor Tomo Zupan o ljubljanskem škofu Pogačarju, ki je bil izboren latinec, kako je v neki pariški cerkvi ogovoril latinski francoskega duhovnika. A ta ga je neverjetno pogledal in ker ga ni razumel, mu odgovoril: „Tú non loqueris latine.“

Drugi potujoči duhovnik iz Avstrije, ki je nekoč na Francoskem maševal v kapeli nekega deškega semenišča, je pa mislil, da stori dobro delo, če po sv. maši svojega ministranta, malega francoskega dijaka, opozori, da ne izgovarja prav, če pravi: „Ad Deom, qui laetificat žüvantütam meam“ itd., in mu pove, kako se ima izgovarjati. Mali Francoz za enkrat nič ne reče, drugo jutro po maši pa mu pravi: „Eh bien, Monsieur, on m'adit que Vous avez raison; mais toutefois je préfère notre méthode“ („Dobro, gospod, rekli so mi, da imate prav; vendar pa dajem prednost naši metodi“). Vsa francoska „égalité“ in „liberté“ gleda iz tega samosvestnega odgovora malega pritlikavčka.

Še hujše kot Francozi pa trpinčijo ubogo latinščino Angleži. Če jo udarijo po svoje, ne, to ni več latinščina, to je čisto čisto nov tuj jezik. Pravijo, da je bilo nekda pri Bismarku zbranih pri nekem posvetovanju veliko diplomatov od vseh štirih vetrov naše stare Evrope, med njimi tudi dvoje, troje Angležev. Naši Angleži sedé mirno in sledé flegmatično posvetovanju. Ko pa zastopnik neke vlade predlaga nekaj, kar bi bilo angleški trgovini v škodo, pa naši Angleži naenkrat oživé in vsi trije vprek ponavljájo venomer neke misteriozne besede, ki so se slišale nekako: „Kvôsjaj kejses belaj!“ Drugi diplomatje osupnejo, gledajo Angleže in si natezajo možgane, kaj naj pomenijo te tri čudne besede, ki jim niso znane iz nobenega živega in iz nobenega mrtvega jezika. Tudi Bismark gleda, se čudi, a vendar hoče pogovor zopet v tek spraviti, toda zastonj: Angleži so neizprosni in vedno naprej ženejo svoj: „Kvôsjaj kejses belaj.“ Godrnjaje vstane Bismark in zaključi sejo. Pri kosilu pa vpraša potem enega Angležev: „I kaj ste pa vendar pri seji s tistimi

Stara prižnica v pravoslavni cerkvi.

čudnimi besedami hoteli povedati? Angleško to ni bilo? — „No, to je bilo vendar latinsko?“ Bismark se še bolj začudi in trajalo je še precej časa, preden so mu mogli dopovedati, da so klicali: „Quasi casus belli!“

Evropskega Španca je včasih radi tega malo težko umeti, ker zlog — *ti* pred vokali in — *ci* izgovarja kakor angleški *th* ali novogrški *θ*, torej *inithium*, *grathia*, *printhipium* itd., dočim izreka ameriškanski Španec *inisium*, *grasia*, *prinsipium* itd.

Sedaj vladajoči papež Pij X. je posebno Francozom izrazil željo, da bi opustili svojo francozujočo izreko in se oprijeli rimske, t. j. italijanske, to pa posebno zato, ker se glasi francoska izreka zlasti pri proizvajanju gregorijanskega korala precej neestetično. Francozi sami to čutijo in res se zdaj italijansko izgovarjanje vpeljava že skoraj v vse cerkvene zavode in sploh v liturgično latinščino, za kar je letos 10. julija (1912) dobil bitierski škof Dubois celo pohvalno pismo od samega papeža. Tudi cistercijanski glavni kapitel je nedavno sklenil, da hoče red cistercijanov sprejeti rimsko izreko. Ali bomo tudi mi kdaj našega Cicerona preobleki v Čičerona, ali ga pa izgovarjali tako, kakor je sam izgovarjal svoje ime, namreč: Kikero? Chi vivrà, vedrà.

Dr. Fr. Trdan:

Iz zgodovine Antarktike.

(Dalje.)

Ko je ob zatonu srednjega veka nanovo vzplamenelo navdušenje za oživetvorjenje klasičnega študija, so skušali humanisti teorije starih spraviti v soglasje s takratnimi pridobitvami in so tako le še povzdignili ugled Herodota in Aristotela, Plinija in Ptolomeja. Špekulacija znanstvene fantazije je ustvarila bujne predstave o mogočni antarktični celini, ki je liki začarana kraljčina zavita v neprodarno meglo, čakajoč na junaka, ki jo reši in osvobodi. Zato nahajamo na srednjeveških zemljevidih južno od Afrike in Južne Amerike ogromen, toda popolnoma neznan kontinent, ki je nosil kaj različna imena. Najstarejša svetovna karta geografa Beata iz l. 776. po Kr. r. zaznamuje to neznano zemljo kot četrti del sveta, ki se razprostira onkraj ravnika. Beatus piše namreč: *Extra tres autem partes orbis quarta pars trans oceanum interior est in meridie, quae solis ardore incognita est. In cuius finibus antipodas fabulosae inhabitare produntur.* Kartografi 16. stoletja nazivljajo ta bajni kolos *Brasilia Inferior* kot nekak protiutež pravi Braziliji, *Brasilia Superior* imenovani. Pogosto je ime *Terra Magellanica* v spomin pogumnemu Portugalcu Magalhaensu, ki je s petimi

ladjami in 234 mornarji prvi nastopil nevarno pot okoli sveta (1519—1522). Bolj suhoparni zemljemerci pa imenujejo ves neznani južni svet navadno Terra Australis incognita, sive nondum cognita.

Kljub nekaterim poedinim raziskovalnim poskusom je ostala Antarktika res terra incognita do prvih desetletij preteklega stoletja. In vendar poživljajo fantazijo ravno arktične planjave bolj kakor katerikoli del zemlje. Neustrašenemu raziskovalcu se odpira kraljestvo naravnih skrivnosti, ki snivajo pod večnim ledom; izobraženec in preprost človek pa občudujeta smotrnost tega naravnega čuda. Kajti tudi na večnem ledu in snegu je doma življenje.

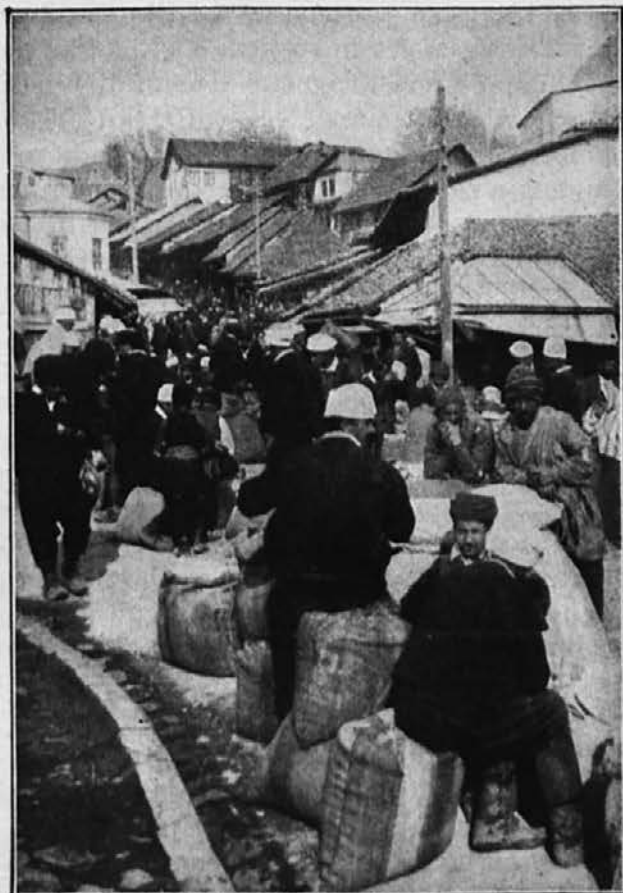
Na južni tečaj so bili skoraj popolnoma pozabili tudi drzni in neustrašeni odkrivatelji. Šele v najnovejšem času so posvetila raziskovalna podjetja veliko pozornosti južnemu tečaju, kjer baje pulzirajo pod mogočnimi ledeniki bogate premogovne žile.

Kje tiči glavni vzrok za to?

K zanemarjanju Antarktike je veliko pripomogla njena neugodna lega z ozirom na obdajajoče jo celine.

V neposredni bližini severnopolnih pokrajin leže prastare kulturne dežele. Skandinavija, domovina podjetnih in bojevitih

Normanov, preži liki razdražen tiger daleč gori v severni ledeni pas. Nedaleč vstran se vzpenja nad morjem Islandija, najbrž sedež staro-germanske kulture. V zlati dobi normanskega gospostva je tvoril ta „otok ognjenikov“ pravi prirodni most med Skandinavijo in Grönlandom. Živahen promet, ki je takrat poživil Severno ledeno morje, se je gibal takorekoč pred vrati Arktike. Tudi ondotni ribiči so se dostikrat po več dni daleč oddaljili od rodne

Trg v Sarajevu.

obale in odkrili otok za otokom. Med islandskimi in norveškimi ribiči eksistirajo še danes stare knjige, ki so za geografa neprecenljive važnosti. Na prav sokratičen način poučuje oče sina o postanku in razvoju zemlje. V obliki dvogovora pripoveduje oče sinu o bogatih deželah, ki snivajo pod večno meglo, in o vsemodrem Stvarniku, ki skrbi tudi za prebivalce večnega ledu in snega.

Tako se je že mladina navduševala za naravna čuda zmrzlih severnih planjav. Zato pa slove Norvežani še danes kot najboljši in najvztrajnejši raziskovalci arktičnih krajev. Ko se je pred kratkim povrnil z južnega pola Roald Amundsen, je njegov rojak Fridtjof Nansen vesel vzkliknil: „Že zopet nov ponos našemu narodu! Že zopet novo pero na klobuku neustrašenih Norvežanov!“

Popolnoma drugačno lice nudi bližina južnega tečaja. Južna Amerika sega pač daleč proti jugu (56° j. š.), kakor da bi hotela podati roko južnopolnim hribom. Toda razdalja med njo in južnim polom je veliko večja kakor med severnim polom in med Evrazijo, ki se še ob 77° s. š. koplje v Severnem ledenem morju. Ob otoški skupini Ognjene Zemlje razsaja razdivjano valovje, ki preži kakor Scila in Karibda na mornarja. Razburkanim valovom nalikujejo v marsičem mračni prebivalci Ognjene zemlje. Ognjevci so še danes za vsak kulturni blagoslov nepristopni, pravi nomadi, ki jim je želodčno vprašanje prvi in zadnji življenjski smoter. Sicer pa obkroža južni pol nepregledna morska pustinja. Pogumen brodar, čigar ladjo ugrabijo ledene čeri, je izgubljen; upanja na rešitev ni, tudi če bi ga zanesle ledene gore na katero južnopolno otočje. Otoki na južni strani Amerike in Avstralije so že nekak hodnik v temne antarktične prostore: neobljudeni so in skoraj brez vsakega življenja. V Skandinaviji uspeva žito še do 70° s. š., Renska dolina proizvaja še ob 50° v. š. vzporedniku najbolj izbrana vina, na južni polobli pa umira življenje že ob 54° j. š. Le lišaji in mahovje se še dalje proti jugu stiska za mrzlo skorjo, dočim se po snežnih planjavah izprehajajo jate črnosivih pingvinov.

Vendar je polagoma izginjal strah pred nevarnostmi, ki prete raziskovalcu antarktičnih krajev. Idealno navdušenje, posvetiti z lučjo v najbolj oddaljeni in temni kotiček naše zemlje, in znanstveni oziri so iznova in iznova netili misel na južni pol.

Danes je znano površje zemlje vsaj v splošnih obrisih in zaključena dolga doba presenetljivih odkritij. Roald Amundsen se je povrnil spomladi z južnega tečaja in tako presekal voz, ki je tisočletja visel nad Antarktiko.

Andrej Uršič:

Navod za šahovo igro.

(Dalje.)

Posledica že navedenih znakov dobre naloge — pravilnost, varčnost sredstev ali v sredstvih — je:

4. čistost matnega nastava (pozicije).

Razumemo pri tem izogibanje obvladanja več podob na eno in isto polje. Vsako polje v matnem nastavu bodi zabranjeno le na en način. Izvzet je slučaj a) ako se napravi matno potezo z odkritim šahom (glej štev. 4, vrsta 29—30); b) ako vežemo še zadnjo (matno) potezo nasprotno podobo; c) ako je naloga dvo- ali celo tristranska (doppel-, trippelwendig) in je raditega potreba kriti eno polje dvakrat; d) ako je glavni namen naloge težkoča in je s tem naloga razširjena v več enakovrednih varijant, v katerih se pokaže strategična moč posameznih podob, naj je pa ta v vezanju, odstranjenju ali odvrnjenju istih. Naloga 67. je zgled za a), 68. za b), 69. za c) in 70. za d). Izven navedenih razlogov nima šahova kompozicija drugih. Se li pregreši komponist proti navedenemu znaku čistosti matne pozicije, ga objektivna kritika obsodi; dokaz opravičene obsodbe prinese pa kateri drugi komponist, ki bo isto idejo v čisti matni poziciji izvedel in priobčil. Rajnkega Dufresneja rek: „Kritisieren ist leicht — liefern sie etwas besseres“, se tu uresniči. Na kratko izraženo, obstaja čistost matne pozicije v tem: vseh 8 polj, ki obkoliijo kralja (sovražnega), bodi le enkrat zabranjeno, ne pa polje, na katerem je kralj sam.

Partija 54. Igra 4 skakavcev, igrana v Pragi 11. nov. 1912.

Beli: Opočenski.

Črni: R. Spielmann.

1. e2 — e4	e7 — e5	11. Lc1 — g5	Lf8 — d6
2. Sg1 — f3	Sb8 — c6	12. Ta1 — c1	b7 — b5
3. Sb1 — c3	Sg8 — f6	13. b2 — b3	b5 — b4
4. Lf1 — b5	a7 — a6!	14. a2 — a3	a6 — a5
5. Lb5 × c6	d7 × c6	15. c2 — c4	b4 × c3
6. Sf3 × e5 a)	Sf6 × e4	16. Lg5 — f6	0 — 0
7. Sc3 × e4	Dd8 — d4	17. Tc1 × c3	Le6 — f5!
8. 0 — 0	Dd4 × e5	18. Dd1 — f3 b)	Ta8 — e8
9. d2 — d4	De5 — d5!	19. Tc3 — e3	Te8 × e4! in črni
10. Tf1 — e1	Lc8 — e6	20. Te3 × e4	g7 × f6 dobi.

a) Veliko ne kaže s to potezo, navadno se igra tukaj 6. d3 z nadaljevanjem Sc2 in potem Sg3. — b) Beli računi na .. L × e4 19. T × e4 g + f z namenom igrati Te4 — g4 +! Črni pa se izogne limanici.

Popravek: V nalogi 64 je dama g4 bela, kakor lahko razvidno

Rešitev nalog v štev. 3.

Naloga 62.

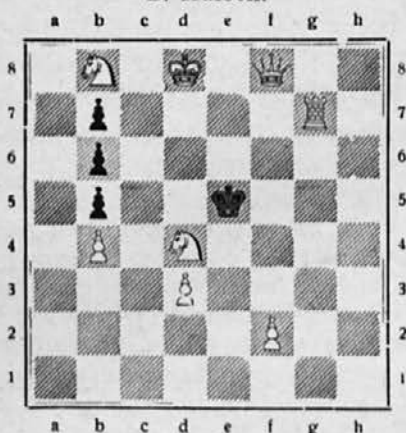
1. Db8 — c7	c5 — c4	1. — Tb1 × b3	1. — g4 — g3
2. b3 + c4 +	Kd5 — d4	2. Dd7 + Kc4	2. Td3 + Ke4
3. c2 — c3	+	3. c2 × b3 +	3. f2 — f3 +

Naloga 63.

1. Lf4 — c7 2. D, S + lepa naloga!

Naloga 67.

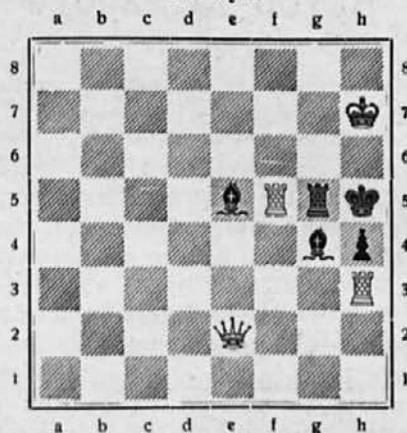
B. Hülsen.

Mat v 2. potezi.

Naloga 68.

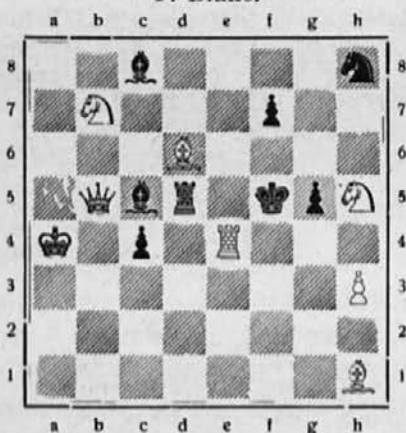
S. Loyd.

Mat v 2. potezi.

Naloga 69.

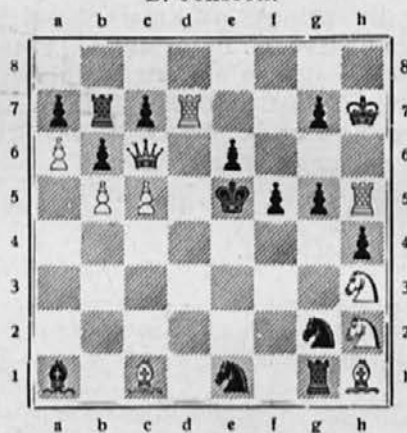
F. Blake.

Mat v 2. potezi.

Naloga 70.

B. Jonsson.

Mat v 3. potezi.

Domen Otilijev:

Materi.

Ne poj mi več pesmi o solzah dveh!
Skoz trnje bridkosti odpira zdaj svet se in tvoj nasme
bo'esti mi blaži, moči budi.
O, mati, že pisano polje pred nama leži
in čezenj gre pesem pomladi, spomin o presanjanjih dneh...

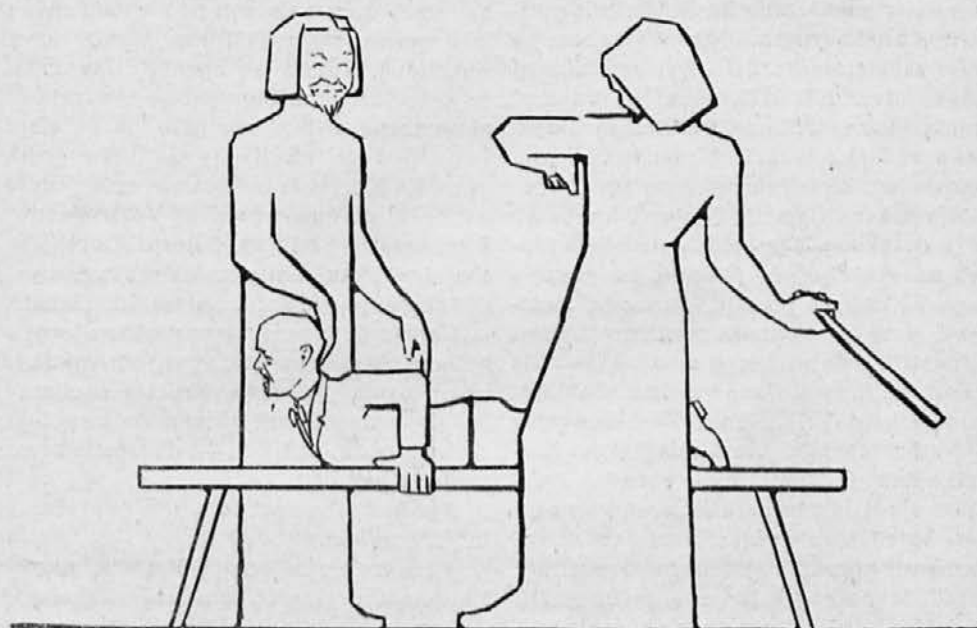
Zapoj mi pa pesem o srcih dveh,
ki polni veselja sta, polni radosti in blagrov vseh,
ko upanja v srečo več treba ni.

O, mati, li mnogo naj nama preide še dni?
Ti šteješ, jaz črtam... Število prav hitro se krči obeh...

Drobiž.

Prvošolska žaloigra v treh dejanjih.

Osebe: Prvošolec in nominativ, genetiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokal, instrumental.

III. dejanje: Katastofa.

Narisal prof. G. Potenta.

Po svoji lenobi si je nakopal junak tako krivdo, da ga mora doleteti kazen. Lokal ga položi na svoje mesto in instrumental mu z znamenjem svojega poklica odšteva zaslužen plačilo — kakršno bi zaslužil sedaj ob sklepu semestra še marsikateri dijak!

Peter Bohinjec: **Za poklicem.** Gorenjska knjižnica 7., 8., 9. zvezek. V Kranju, 1912. Izdaja in zalaga Tiskovno društvo v Kranju. Cena 90 h. — Kadar se pojavijo v umetnosti nove struje, se godi „starejšim“ pisateljem navadno krivica. Očita se jim rado, da ne gredo s časom, da ne pišejo moderno. Starejših pisateljev taki očitki ne vznemirjajo, ker dobro vedo, da prava umetnost ni vezana na kako posebno obliko ali strujo. Na polju umetnosti je struja stranska stvar, glavno je le to, da vdahne umetnik svojim delom nekaj trajno vrednega, splošno lepega. Tudi Bohinjec spada med „starejše“, a lahko rečemo, najbolj talentirane naše pisatelje. On je plastik s svojo izrazito individualnostjo, s kakoršno se ne more ponášati vsak pisatelj. Svojo pisateljsko moč je zajel naravnost iz na-

roda; iz vsebine in oblike njegovih spisov diha naše ljudstvo. Nekaj posebnega pri Bohinju je to, da zna slikati ljudi z njihovim jezikom, s pravim ljudskim jezikom, ki se je v narodovih ustih obrazil tekom stoletij do čudovite plastike in jedrnatosti. V tako realni ljudski plastiki, posneti po živi navadni govorici, brez umetne forme — sta mu kos edino Jan. Trdina in Maselj — Podlimbarski, prekaša ga pa edino Jurčič, ki je svojo umetnost zajemal naravnost iz ljudskih ust in zna slikati naše ljudstvo kakor nihče drugi. — Pričujoča povest sloni na resničnih zgodovinskih datih, ki jih je pisatelj zbral iz raznih virov v neko celoto. Zato bodo povest z zanimanjem brali zlasti v tistih krajih, v katerih se povest godi. Povest osvetljuje košček domače zgodovine.

Dogodki so jako spretno strnjeni v historičsko celoto, toda premalo se je pisatelj oziral na umetniško celoto. Povest je presekana na tri dele, ki obravnavajo dogodke, daleč ločene po času. Epik mora dogodke tako zasukati, da se vrše v nepretrgani vrsti. Kar je po času ločenega, mora nastopati samo kot spomin iz prejšnjih let med drugimi dogodki, ne sme pa imeti samostojnega dela. Pri umetnini ni glavna stvar historičska resničnost, temuč umetniško zaokroženje. Pri Bohinjcu opazimo zadnja leta, da se zelo bavi s preiskovanjem domače zgodovine, da jo uporablja v svojih spisih. Njegovi umetnosti je to na škodo, ker gleda vsled tega preveč na realnost, in premalo na poezijo. Leposlovje hoče poezije, fantazije, umetnosti, a ne zgodovinske resničnosti. Resničnosti umetnini lahko manjka, poezije nikoli ne sme. In vendar ima Bohinjec za poezijo dovolj talenta! Vsebina naše povesti je sledeča: Baronica Regina Kordula z Rake je prijateljica preprostih, kmetijskih ljudi in ne mara za gosposko družbo. Vsled tega jo kmetje visoko cenijo plemeniti sorodniki pa seveda prezirajo. Zaradi tega se preseli v svoj lastni gradič Hudenje, kjer lahko prosto občuje z ljudstvom in po volji jezdari po okolici. Za oskrbnika ima nekega Čeha, Tomaža Kinskega. Neizkušena Regina se vname zanj in si s tem nakoplje še večje sovraštvo pri sorodnikih. Ti prisilijo oskrbnika, da zapusti Hudenje, gre k vojakom ter se bojuje proti Francozom in proti Turkom. Čez dvajset let se Kinski vrne ter se zaroči z Regino. Pa še enkrat mora na pritisk Regininega očeta odriniti z gradu. Naposled se Tomaž Kinski in Regina vendar poročita. Sad tega zakona je sin-edinec, katerega pošljeta, ko doraste, v šolo k jezuitom v Ljubljano. Ves čas se marljivo uči, po dokončanih študijah pa — zvest svojemu poklicu — obleče talar — v veselje materino, pa v nevoljo očetovo. Mati silno hrepeni dočakati sinove prve svete maše, toda kruta smrt ji pretrga življenje nit, malo preden dovrši sin Žiga bogoslovne študije. Žiga podeduje po materi skoro vsa posestva, le majhen del dobi Tomaž. Ta noče ostati na domačem gradu, ampak se kmalu drugič oženi z oskrbnico grajščine Zbure ter se tja preseli.

Žiga poje novo mašo ter odide za kaplana na Rako. Tukaj slušbuje eno leto, potem pa se preseli v rojstno svojo župnijo, Škocjan. Očetu njegovemu, Tomažu, umrje žena, on sam mora z gradu, gre v Mokronog in se tam v tretje poroči s hčerjo nekega mesarja. A žena, s katero sta se kaj slabo razumela, mu po preteku enega leta umrje, zapustivši mu sina Franca Kancijana. Tomaž se spravi z Žigom in se vrne k njemu. Žiga deluje v Škocjanu plodonosno sedem let, nato pa ga višja volja pokliče na Krko; tudi oče gre ž njim. Na Krki ostane Žiga eno leto, potem pa se z očetom preselita v Mengeš — Žiga noseč v prsih kal bolezni. Gorenjski skalni velikani sinu vinskih gorc ne uga-jajo. To in pa žalostna smrt očeta Tomaža — ubijejo ga roparji — pospešita njegovo bolezen. Še enkrat obišče priljubljeni Škocjan; svoja posestva izroči Kancijanu. Nato se vrne v Mengeš, kjer nedolgo potem za vedno zatisne oči — do smrti zvest svojemu poklicu.

Zgodovinske anekdote. (Zbira profesor dr. V. Šarabon.)

Visoko nadstropje. Francozi so poslali na dvor angleškega kralja Jakoba I. jako nerodnega poslanika, ki ni poznal prav nobenega takta, osebno pa je bil velikan. Nevoljen vpraša kralj slavnega filozofa Bacona Verulamskega (1561 - 1626): „Kaj mislite o novem poslaniku?“ — „Jako velik je in lepo rejen,“ pravi filozof izogibajoč se odgovoru. „Ne, ne mislim tako, kaj mislite o njegovih duševnih zmožnostih?“ — „Veličanstvo, nekateri ljudje so taki kot večnadstropne hiše, najvišje nadstropje je navadno najslabše in najklavrneje opremljeno.“

Namesto smrtne kazni čaj in kava. Še koncem 18. stoletja sta bila čaj in kava na Nemškem jako na slabem glasu. Dva hudodelca sta bila obsojena na smrt, a vsled prizadevanja zdravnika so ju pomilostili; zdravnik je namreč smatral čaj in kavo za strup in hotel določiti, kako hitro deluje. Sodišče si je mislilo, pomilostimo jih, umreti morata tako ali tako. Eden njiju je moral razen navadne hrane trikrat na dan piti kavo, drugi čaj. Zastonj je čakal zdravnik na učinek, moral je v grob pred zločincema, kajti enemu je zastrupil čaj življenje do 79. leta, drugi se

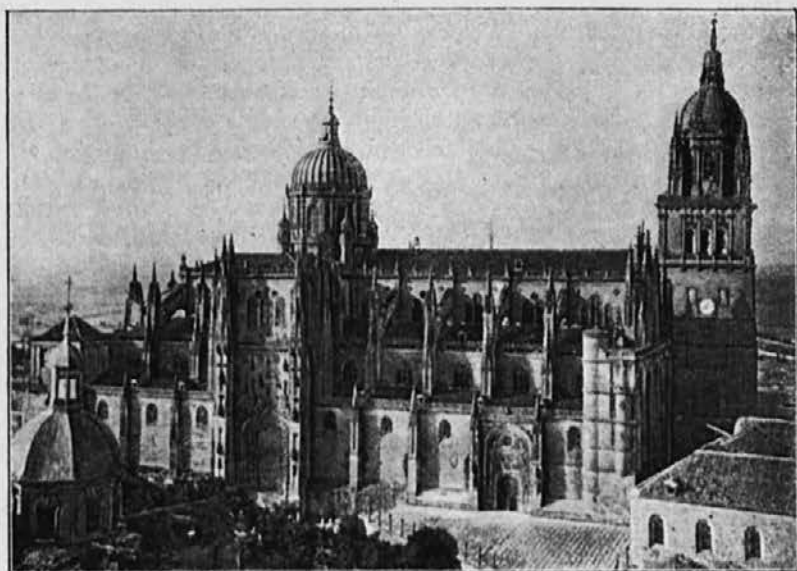
je pa do 80. leta upiral pogubonosnemu vplivu kavinega strupa.

Geografske drobtine. (Zbira profesor dr. V. Šarabon.)

Mekka. Leta 1880 so šteli 92.000 romarjev, 1904 po dovrstitvi enega dela mekkanske železnice že čez 200.000, 1907 pa 281.000, sedaj gotovo že čez 300.000. Od teh 281.000 leta 1907 je bilo: turških podanikov 113.000, iz britanske Indije 40.000, iz sev. Afrike 17.000, Rusije 16.000, Perzije 15.000, Sudana 13.000, centralne Azije pa 12.000. Med ostalimi 55.000 je bilo mnogo Kitajcev, črncev od Senegala in Afganov, ki so bili dobili drugo domovino v daljni Avstraliji,

pa že 11 milijonov. Napredek kaže japonski vpliv; Japonci upajo kmalu konkurirati seveda tudi s svojo svilo na svetovnem trgu in bo njihov boj obrnjen zlasti proti Franciji. Leta 1908. so dobili na celim svetu okoli 23.000 ton surove svile, od teh v Evropi 27·5%, v Aziji 72·5%, in s cer na Japonskem 31·1%, na Kitajskem pa 31·4%, ostalo se porazdeli na manjše kontingente.

Koliko izdajo vladarji za obleko? Največ car; civilni krojač zasluži vsako leto pri njem 48.000 kron, vojaški pa nad 70.000. Nobene obleke ne obleče car večkrat kakor trikrat, za vsako izda najmanj

Salamanka, Špansko.

a so kljub dolgemu potu prišli v sveto mesto.

Najvišja železnica na svetu dosedaj je kratka proga pri bolivijskem mestu Potosí. Doseže višino 4880 m, torej več nego je Montblanc. Dve drugi progi v državi Peru izkažeta višino 4840 in 4780 m. Kmalu pa bo zidala neka angleška družba železnico za vrh gore Popocatepetl v Mehiki, 5452 m visoko. Dobivali bodo iz vulkanovega žrela žveplo; sedaj je produkcija premajhna v primeri s trdom in stroški.

Svila iz Koreje. Leta 1906 so dobili na Koreji 5 milijonov litrov kokonov, 1907

290 kron, cilindri ga stanejo po 120 kron, par rokavic okoli 50 kron; vsako leto kupi kožuh iz soboljevine, vrednost 10 do 12.000 kron. Manj potroši angleški kralj, za vse skupaj do 100.000 kron; Alfonz španski gleda zlasti na svilene lovske srajce, vsaka ga stane 180 kron, rabi jih pa na leto nad 50. Nemški Viljem se rad kaže v uniformah, izda zanje letno do 100.000 kron, za civilno obleko pa le malo. Vsako obleko obleče kakih tridesetkrat, za nobeno ne da več kakor 180 kron. Znano je, da je velik ljubitelj lepih ovratnic. Najskromnejši je pač norveški kralj Hakon; oblači se kot navadni meščan.

Naše slike. Cenjene čitatelje „Mentorja“ posebej opozarjam na serijo slik, ki jih bo odslej dalje priobčeval naš list. Njih vsebina se odlikuje posebno po zanimivi aktualnosti. Današnje slike nas popeljejo doli v jugoslovanske pokrajine, ki so prav sedaj predmet vsakdanjega razgovora. V prihodnjih številkah pa bo prinašal „Mentor“ slike Napoleona in krvavih vojsk, ki so ravno pred sto leti s strahom in trepetom navdajale celo Evropo. — Rimski most je ena najbolj značilnih zanimivosti Mostara. Po tem mostu — most stari — pravijo, je dobila prestolnica Hercegovine svoje ime. Orjaški most veže bregova Narente v podobi loka, kojega napetost meri 95 korakov. Vhod mostu stražita visoka, okrogla stolpa, v katerih so bile prej težke ječe za smodnik. Postanek mostu pripovedujejo različne verzije. Eni pripisujejo njegovo zgradbo Rimljanom, turkofili pa trde, da je dal sezidati most mogočni Sultan Sulejman II. v letu 1566. Na ta dogodek da še danes spominja arabski napis v sredi loka: „Kudret kemeri“ = lok vsemogočnosti božje. Bogomilski grobovi obujajo spomine na srednjeveško krivo vero bogomilov, ki se je bila posebno v Bosni močno ukoreninila. Sredi izza vrb in cipres pogledujejo mogočni kameniti nagrobniki z raznovrstnimi napisi, kojih starost je privabila k sebi celo sloveče učenjake. Z raziskavanjem bogomilskih grobov so se pečali Mommsen, Blače in nedavno umrli Hoernes. Eden napisov se bere od desne proti

levi. S prihodom Turkov v Bosno l. 1463. so bogomili povečini prestopili k mohamedanstvu, le v nekaterih gorskih za kotjih so se baje ohranili bogomilski sledovi še do danes: tako v okolici Rogatice, Delenjega Vakufa in Konjice. Sarajevo primerjajo potopisci kaj radi z diamantom, ki ga obdajajo pestrobojni smaragdi. Liki v velikem kotlu se razteza mesto, katerega obkroža skoraj nepretrgan niz zelenega gričevja. Od okupacije sem zadobiva mesto vedno bolj značaj modernih mest. V dolini stanujejo katoličani in pravoslavni, dočim tvorijo brdovita pobočja skoraj izključno mohamedansko last. Med javnimi poslopji slove deželni muzej, vladna palača in katoliška katedrala, ki so jo zgradili l. 1889. Pogled na trg pa nam predočuje še vedno pravo orientalsko lice. Pestrobodne narodne noše se le polagoma bratijo z gizdavo pariško modo; turban in fez s ponosom pokriva Bošnjak, feredži in jašmak pa brani mohamedanko pred pekočimi solnčnimi žarki. Najbolj živahno življenje pulzira v Čarsiji, španjolskem oddelku mesta. V nizkih prodajalnah sede s prekrižanimi nogami trgovci in obrtniki, ki čakajo na kupca. Tu je tudi glavno zbirališče cestnih beračev, ki niso nič manj vsiljivi kot v civiliziranih evropskih mestih. Prižnica, tudi Ambona imenovana, spada med najstarejše krščanske ostanke bosenske metropole. Nahaja se v cerkvi sv. Mihaela nadangela, ki je pa danes že skoraj popolnoma zapuščena.

Dr. Fr. T.

Ljubljana, Sv. Petra cesta 23.

K. A. KREGAR,

trgovina z usnjem
na debelo in drobno

Bogata zaloga razno-
vrstnega usnja in črev-
: ljarskih potrebščin :

:: Glavna zaloga ::
„**SAVA**“ - kreme
v korist obmejnim Slovincem!

Orkestralne maše

tudi po manjših župnijah so mogoče le

s klavijolinskim kvartetom

Godba blaži srce. Zares plemenito godbo našim dru-
štvom (mladeniškim in dekliškim) nudi brez truda le

klavijolina z vijolo in cello.

Čč. cerkvenim predstojništvom dajemo znaten popust
in plačevanje na obroke.

BAJDE & KO., Ljubljana, Dunajska c. 73.

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove
cerkve v Šmihelu pri Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, krasno in umetno v
gotakem slogu, v splošno zadovoljnost in po smerni ceni ter je zato v
svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

V Šmihelu, 12. avg. 1900.

Za stavbni odbor:
Frančišek Gabršek, župni uprav.

Trgovina oljnatih barv, firnežev in lakov ter vseh v to stroko spadajočih predmetov.

Brata EBERL slikarja napisov, pleskarska mojstra
Miklošičeva cesta 4, naspr. „Uniona“.

Prporočata se preč. duhovščini in p. n. občinstvu v vsakem oziru kot priznana solidna tverka.

Knjigovozznica „Katol. tiskovnega društva“
v Ljubljani se prporoča

v izvršitev vsakovrstnih knjigoveških del.

Knjižnicam znaten popust. — — Solidno delo, zmerno cene.

Luka Vilhar, urar, Ljubljana, Kopitarjeva ulica štey. 4

prporoča prečastiti duhovščini in p. n. občinstvu svojo veliko in bogato zalogo **priložnostnih daril**
kot ure, verižice, uhane, zapestnice po najnižjih cenah. Za solidno in točno potrebo se jamči.

Nizke cene!

Prporoča se

Velika zaloga

trgovina s klobuki in čevlji

Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg št. 10.

V zalogi ima tudi
telovaladna čevlje,
hlače, srajce, če-
pice, pasove, zna-
ke za uniforme.

Prodajalna „Katol. tisk. društva“ (H. Ničman) v Ljubljani

prporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin,

kakor: raznovrstni papir, zvezke, noteze, razne zapisnike, kopirne knjige,
šolske in pisarniške mape, pisala, radirke, črnilo, gumi, tintnike, ravnila,
trikote, šestila, barve, čopiče, raznovrstne razglednice in devocijonalije.